

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Силвия Атанасова Великова,
катедра „Методика на езиковото и литературното обучение и литературознание“,
Филологически факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
доцент – 1.3. „Педагогика на обучението по ...“, за придобиване на научната степен
„доктор“ по професионално направление 1.3. „Педагогика на обучението по ...“, научна
специалност „Методика на обучението по английски език“, с кандидат Габриела Бране
Неделкоска – докторант на самостоятелна подготовка към ДП „Методика на обучението
по съвременни езици“, Нов български университет

Представената от докторантката Габриела Бране Неделкоска дисертация е на тема *Vocabulary learning strategies used by university students in an ESP context* („Учебни стратегии за усвояване на чуждоезиковата лексика, използвани от студенти, изучаващи английски език за специални цели“). Трудът е разработен под научното ръководство на доц. д-р Светлана Георгиева Димитрова-Гюзелева от Нов български университет.

Значимост на изследвания проблем в научно и в научно-приложно отношение

Темата на дисертацията, посветена на усвояването на лексика и на формирането на стратегийна компетентност в чуждоезиковото обучение, не е нова, но е с безспорна значимост. Актуалността на тази проблематика е подробно коментирана и обоснована от авторката в увода на дисертацията. В научно и в научно-приложно отношение изследваният проблем е контекстуализиран в светлината на единното становище на учените и практиците в областта на усвояването на езика и на чуждоезиковото обучение за централната роля на лексиката за постигането на адекватно ниво на комуникативна компетентност и на академични резултати (с. 5). Практикоприложната значимост на изследването кореспондира със сложността и многообразието на факторите (напр. възраст, пол, личностен тип, контекст на изучаване на езика, стилове и стратегии на учене), които влияят върху усвояването на лексиката. Нещо повече – тези променливи не бива да се подценяват, а да се осмислят като изходен пункт за полезни методически решения при преподаването на езика. Не на последно място, така формулираната тема на дисертацията обвързва изграждането и обогатяването на лексикалните знания в чуждоезиковото обучение със

стратегииите за изучаване на лексиката. Те са част от общата стратегийна и комуникативната компетентност на уещите език (виж напр. *Общата европейска референтна рамка за езиците*). Трябва да се отчете и приоритетната функция на стратегииите на учене за формиране на автономността, активността и осъзнатостта на обучаваните. В увода докторантката подчертава факта, че многопластовото проучване на стратегииите за изучаване на лексика до този момент е оставало извън активното внимание на учените, тъй като в голяма част от научните изследвания то е фокусирано върху ограничен брой стратегии или върху изолирани фактори, които им влияят (с. 8). Следователно авторката си поставя амбициозната цел да запълни тази изследователска празнина.

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Добро впечатление прави балансираната структура на дисертацията. Трудът е от 247 страници и се състои от увод, три части (теоретична и две глави, посветени на емпиричното изследване), заключение, библиография и приложения. В уводната част прецизно са формулирани обектът, целите, изследователските въпроси и работните хипотези на изследването. Коректно се задават основните променливи – стратегииите за усвояване на лексика, използвани от 296 македонски студенти, изучаващи английски език в Американския университет в Европа-FON, Северна Македония. Проучва се дали и как индивидуалните различия на обучаваните определят техния избор на стратегии за усвояване на чуждоезикова лексика, както и ефектът от избора на стратегии върху обема на техния речников запас. Изследователските въпроси и хипотези са адекватно изведени от целите, които авторката си поставя. Дисертантката се опитва експериментално да провери: 1) въздействието на индивидуалните характеристики на обучаваните (пол, езикова конфигурация, ниво на езикова подготовка, стилове на учене, личностен тип, убеждения за изучаването на лексика) върху техния избор на стратегии за изучаване на лексика (СИЛ); 2) зависимостта между избора и използването на различни СИЛ и обема на усвоената лексика; 3) влиянието на контекста (изучаване на английски за специфични цели или изучаване на общ английски език) върху избора на СИЛ. Докторантката Габриела Неделкоска сполучливо е подбрала изследователски методи, които съответстват на целта и спецификата на труда. Тя умело съчетава количествените и качествените методи за извличане на данни, като проверява работните хипотези чрез различни математико-

статистически процедури и използване изследователски инструменти като словесен самоотчет (анкети), интервюта и лексикални тестове.

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

Във втората глава от дисертацията авторката демонстрира задълбочено познаване на проблематиката. Тук тя системно и аналитично представя теоретичните параметри на труда и конкретизира основните променливи. Габриела Неделкоска се спира на водещи концепции и теории за спецификата на лексикалните знания както на първия, така и на следващия/втория език (Graves, 1987; Read, 1993; McCarthy and Carter, 1994; Chapelle, 1998; Nation 2005). Освен това докторантката анализира дихотомията „активна – пасивна“ лексика по Nation (2001). Проблемът за развиването на стратегийната компетентност на обучаваните е разгледан и в светлината на формирането на декларативни и процедурни знания. В тази част Габриела Неделкоска сполучливо привлича модела за усвояването на умения (Skill Acquisition Theory) на DeKeyser, който обяснява етапите на усвояване на втори език (и в частност на чуждоезиковата лексика). Тези етапи обхващат процесите от придобиването на декларативни знания към формирането на процедурни знания до степен на автоматизиране. Характерното за последния етап (автоматизиране) е, че преработката на езика е стабилна и не е затруднена от капацитета на работната памет. Тук съвсем резонно авторката е направила уточнението, че дори силно автоматизираното речево поведение не е напълно автоматично и не протича безпроблемно (с. 20).

Спецификата на усвояването на лексика Габриела Неделкоска представя чрез идеите на две парадигми – като социална интеракция и в когнитивната перспектива на Schmidt (1990) и Huitt (2009). В изследването си докторантката приема втората гледна точка, според която лингвистичната информация се възприема, съхранява, извлича и използва след многократен контакт на обучаваните с нея. Нещо повече – само експозицията на речта не е достатъчно за усвояването на дадена лексикална единица. Необходимо е да бъдат активирани когнитивните ресурси на учещите, а също така усвояването ѝ зависи от това доколко тази лексикална единица се откроява в съзнанието им като значима.

Много добро е решението на докторантката да направи и преглед на известни методи и подходи в преподаването на езика и да се фокусира върху начините, по които се въвеждат,

отработват, затвърждават и обогатяват лексикалните знания в тях. В изложението се проследяват традиционните методи (напр. граматико-преводният метод, директният метод аудиолингвалният метод); когнитивни постановки (напр. *Cognitive-code learning theory*), извеждащи на преден план менталните процеси при усвояването на езика; комуникативният подход; хуманистичните методи (сред които и сугестопедията); кооперативният подход и дейностно-ориентираният подход.

Възприетият фокус на изследването върху когнитивното измерение на усвояването на езика определя и решението на докторантката да изясни концепциите за видовете памет, тъй като именно капацитетът на паметта е ключова променлива, която определя успеваемостта при акумулирането на лексикални знания. Тя отделя внимание на сетивната памет, краткосрочната памет, дългосрочната памет и работната памет. Тук авторката приема следната дефиниция на паметта: „mental processes of acquiring and retaining information for later retrieval, and the mental storage system that enables these processes“ (с. 29).

Докторантката изяснява и някои по-нови невролингвистични теории, като се спира на невролингвистичния подход (NLA) на Netten и Germain (2012) за усвояване на втори/чужд език в опит да осветли неврологичните основи на двуезичието и многоезичието като сложно явление, в пряка зависимост от индивидуалните характеристики на обучаваните. Много добро впечатление прави балансираният критически анализ на литературата по темата, който отчита както недостатъците и противоречията на някои теоретични постановки, така и потенциала им относно конкретните задачи на дисертацията. Така например авторката коментира атаките срещу уместността на невролингвистичното програмиране (НЛП) и „съмнителната“ му изследователска методология. Същевременно тя убедително представя документираните становища за полезността на НЛП при създаване на положителни взаимоотношения между преподавателя и обучаваните, което, от своя страна, се превръща в решаващ фактор за повишване на мотивацията за учене и на стратегийната и комуникативната компетентност на учещите (с. 38–39).

Във втората глава на труда си Габриела Неделкоска синтезира идеите в областта на стратегиите за изучаване на езика и извежда своя дефиниция на понятието: „The strategies can be defined as mental activities, chosen by the learner, which govern the language acquisition process (Oxford, 1990; Stern, 1992; Cohen, 2005; Griffiths 2008), and as such they can be viewed in relation to the four skills: speaking, listening, reading and writing (Oxford, 1990)“ (с. 41).

Като обобщава възгледите на O'Malley и Chamot (1990), Catalán (2003) и Rubin (1987) за стратегиите за усвояване на лексика, докторантката стеснява по-общата дефиниция и ги определя като „thoughts or behaviours learners undertake in order to understand, acquire and also retain new information“, „steps that learners take to learn the vocabulary and its meaning, place it in long-term memory, evoke it when needed, as well as use it in both oral and written production“, „processes by which the information is acquired, stored, recalled and used“ (с. 43). Авторката разглежда разнообразни класификации на стратегиите за усвояване на лексика. За целите на своето изследване тя възприема предложената от Schmitt (1997) класификация, който най-общо разделя стратегиите на две групи: откриващи и консолидиращи. Първите се прилагат при първоначалния контакт с лексикалната единица (определящи значението и социални стратегии), а консолидиращите стратегии (когнитивни, метакогнитивни, паметови и социални стратегии) се реализират на следващите етапи при взаимодействието с нея.

В обзора на литературата докторантката последователно и целенасочено въвежда и конкретизира основните конструкти, около които е структурирано емпиричното изследване, представено в следващата част на труда – възрастта, пола, езиковата конфигурация на обучаваните, нивото на владеене на целевия език, стила на учене, личностния тип, убежденията за ученето на лексика, контекста на обучението по чужд език (английски за специфични цели или общ английски език).

Прегледът на научната литература във втората част на труда очевидно е резултат от мащабна проучвателна библиографска работа. В тази част на дисертацията проличават уменията на докторантката да селектира, да синтезира и да обобщава широк спектър от научни и научноприложни модели и постановки, за да прецизира използвания терминологичен апарат и да изгради и обоснове теоретичната рамка на търсенията си, пряко свързана с изследователските цели на труда.

Коректност при цитирането на представителен брой автори

За целите на изследването си Габриела Неделкоска коректно се позовава на респектиращо голям брой автори – списъкът с използваната литература съдържа 361 заглавия. Обхванати са най-съществените трудове в областта, публикувани в широк времеви диапазон.

Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Дисертантката е избрала методология на изследването, която адекватно кореспондира с формулираните цели, изследователски въпроси и хипотези. Цялостното емпирично проучване е проведено сред 296 студенти, изучаващи английски език. Данните за проверката на хипотезата за факторите (пол, езикова конфигурация, курс на обучение, стиловете на учене, личностните типове, убежденията за ученето на лексика), които оказват влияние върху избора на стратегии, са извлечени чрез анкети. Повечето от тях са вече разработени, широко апробирани и утвърдени инструменти, използвани в аналогични изследвания по света – напр. въпросника за определяне на стиловете на учене (Felder-Soloman Index of Learning Styles, 1988) и психометричния тест за многофакторна оценка на личността HEXACO Personality Inventory (Ashton & Lee, 2001, 2007). Чрез анкета, базирана на класификацията на Schmitt (1997) и разработена от Easterbrook (2013), са идентифицирани и видовете стратегии, избрани от участниците в изследването.

Нивото на владеене на английски език и обемът на лексикални знания са проверени чрез тестове. Първият тест е съставен специално за целите на изследването, а за измерване на речниковия запас е използван тестът (Vocabulary Size Test 14000) на Nation и Beglar (2007). На експериментална проверка е поставена и ефективността на всеки тип стратегия за изучаване на чуждоезикова лексика. Целта е да се установи доколко обучаемите са запознати със съществуването на различни видове стратегии и дали прилагането на нови за тях стратегии ще доведе до повишаване на усвоените лексикални знания.

Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни

Впечатляващият обем на събраните емпирични данни е уместно анализиран посредством дескриптивна статистика, дисперсионен анализ (ANOVA), Т-тест, корелационен анализ. Използвани са и качествени методи за анализ на част от данните.

Описание на приносите

Сред приносите на дисертацията са обобщеният теоретичен материал в областта на стратегиите за учене на език и по-конкретно – обстояният анализ на научните и на практикоприложните аспекти на стратегиите за усвояване на (чуждоезикова) лексика. Получените и добросъвестно анализирани резултати от експерименталните проверки също са с приносна значимост. Потвърдената работна хипотеза за влиянието на индивидуалните характеристики на обучаваните върху техните стратегийни предпочитания е принос с научна и приложна валидност. Този резултат аргументира необходимостта от повишаване на осведомеността не само на преподавателите по език за ползите от стратегийно-ориентираното обучение, а и на обучаваните за „важността на саморефлексията и активното участие в процеса на учене“ (с. 135). Още повече, че анализът на събраните данни убедително доказва силна положителна и статистически значима корелация между прилагането на стратегии и обема на речниковия запас на изследваните лица. Интересна е и констатацията относно статистически значими различия в предпочитанията на определени стратегии и ефекта от тях между групите студенти, които изучават специализиран английски език и общ английски език. Тя дава интересни идеи за бъдещи изследвания. Не на последно място, методическата интервенция – като част от проведения експеримент – предлага оригинален компонент от обучението по чужд език в академична среда, базиран на стратегийно-ориентиран педагогически подход.

Авторефератът е 79 страници и точно и вярно отразява съдържанието на дисертацията. Бих препоръчала постигнатите приноси от изследването да бъдат по-ясно и категорично открити и в дисертацията, и в автореферата.

Въздействия на дисертационния труд върху външната среда

Кандидатката е посочила 7 публикации по темата на дисертацията, включително в международни научни издания: 4 статии, 1 доклад от конференция и 2 глави от книги. Три от представените публикации са под печат (1 – в издание на НБУ, 2 – удостоверени със служебна бележка от редактора на изданието). Четири от заглавията са публикувани в съавторство. Считаю, че тези публикации съдържат основните приноси на дисертацията, споделени с широката научна общност.

В представената документация са отразени и участия на докторантката в национални и международни конференции.

Заклучение

С оглед на отчетените достойнства на дисертацията, които свидетелстват за задълбочените теоретични знания на докторантката и нейната способност да осъществява самостоятелни научни изследвания, смятам, че представеният за защита дисертационен труд има необходимите качества за присъждане на докторска степен на **Габриела Бране Неделкоска** по професионално направление 1.3. „Педагогика на обучението по ...“; научна специалност „Методика на обучението по английски език“.

26 февруари 2023 г.

Велико Търново

(доц. д-р Силвия Великова)